

ШЕКСПІР У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Розглядаються контент масштабних світових інформаційних ресурсів, зокрема американських, російських та українських, присвячених Шекспіру, основні напрями та підходи до репрезентації на них різноаспектних матеріалів про особистість та спадщину британського барда.

Ключові слова: Шекспір, Інтернет, ресурс, портал, сайт.

Рассматриваются контент масштабных мировых информационных ресурсов, в частности, американских, российских и украинских, посвященных Шекспиру, основные направления и подходы к репрезентации на них разноаспектных материалов о личности и наследии британского барда.

Ключевые слова: Шекспир, Интернет, ресурс, портал, сайт.

The paper studies the content of large-scale world informational resources in particular American, Russian, Ukrainian dedicated to Shakespeare, and also main streams and approaches to representation of different materials about English Bard's personality and his heritage on the Internet.

Key words: Shakespeare, Internet, resource, portal, site.

«Шекспір та немає його кінця» — ці слова Гете стали пророчими. Ім'я англійського драматурга доби Ренесансу лунає на теренах усього світу. Це найвідоміша постать у сучасному культурному просторі. Для Великої Британії В.Шекспір — не тільки її слава, але й найкращий об'єкт культурного туризму. По місцях Шекспіра в Лондоні та його батьківщині в Стратфорд-на-Ейвоні подорожують мільйони туристів з усього світу, поповнюючи бюджет країни. Шекспірівські фестивалі проводять у багатьох країнах Заходу та Сходу, майже в кожному штаті Америки. Нема жодного театру, репертуар якого не містив би трагедій, комедій, хронік видатного автора. Твори драматурга перекладаються на різні мови, відомі переклади поповнюються працями молодих перекладачів. Та й самі твори великого барда постійно виходять друком як для звичайних читачів, так й для найзацікавленіших. Такі наукові видання, зазвичай, супроводжуються глибокими коментарями фахівців. Колосальний обсяг наявних наукових праць учених з усього світу — «шекспірізнавців», напевно, міг би сформувати величезну бібліотеку з десятками тисяч томів.

До 90-х р. ХХ ст. кожний дослідник творчості В. Шекспіра на пострадянському просторі та за його межами мав об'єктивні складнощі щодо опрацювання оригінальних текстів драматурга, ознайомленні з різними виданнями його творів, важливими дослідженнями видатних міжнародних фахівців, перекладами п'єс драматурга нарізні мови. Ситуація кардинально змінилася з появою комп'ютера та Інтернету. Не одразу, але доволі швидко в мережах почали створювати

сайти, пов'язані з ім'ям Шекспіра, його окремими драматургічними творами, сонетами й іншими різноманітними матеріалами. Минуло зовсім мало часу, і шекспірівські сайти стали найрепрезентативнішими в Інтернеті, вони вдосконалені, добре розроблені, систематизовані. Більшість із них існує, звичайно, на американських, європейських серверах, менший сегмент вони становлять на російських, останнім часом уже виникли цікаві українські портали. Створювачі шекспірівських сайтів досконало вивчають Інтернет-ресурси, обсяг проблем, які перебувають у центрі уваги як шанувальників творчості великого «барда», так і вчених-літературознавців, театрознавців, викладачів, тощо. Свої роздуми над контентом власних ресурсів обґрунтовують, зазвичай, у передмовях під заголовком «Шекспір в Інтернеті». Розробники підкреслюють актуальність вивчення проблеми «Шекспір в інформаційному просторі» загалом, наполягають на її безмежності, пошуках нових проектів, відповідних вимогам часу.

Мета статті — проаналізувати зміст найбільших світових інформаційних ресурсів, присвячених Шекспірові, розглянути основні напрями та підходи до репрезентації спадщини англійського драматурга та матеріалів про нього на цих порталах.

Інтернет виник у 1962 р. в Америці. І тільки з 1991 р. в «Європейській лабораторії з фізичних часток» розроблявся новий протокол розповсюдження інформації — WWW «всесвітня павутина». Популяризація Інтернету розпочалася з 1993 р. Із цього часу створюються і перші сайти, присвячені Шекспірові, невеликі за обсягом інформаційного матеріалу, переважно біографічного профілю, та текстами творів драматурга. Відомо, що у світі саме наприкінці 1990-х рр. відбувся справжній шекспірівській «бум», почався «Великий час Шекспіра», згідно зі словами критики, якого не знала жодна попередня епоха. Одна з головних причин такої активізації зацікавленості Шекспіром полягала в помітному процесі комерціалізації англійського барда, перетворенні його на об'єкт культурно-пізнавального туризму, що надавав упорядникам немалі прибутки. Навіть виник термін «бардифікація» культури. Остаточо не з'ясовані факти біографії драматурга, багатогранна творча спадщина, в якій поєднуються відверто демократичні й високоінтелектуальні тенденції, приваблюють до Шекспіра творчу еліту: митців, режисерів, акторів, учених, письменників, інші соціальні групи глядачів і туристів. Зважаючи на притаманну постмодерністській добі ностальгію за класичним мистецтвом, Шекспір став у такому контексті предметом схрещування різних інтересів.

Дійсно, західні розробники шекспірівських сайтів першими зрозуміли цю тенденцію часу. У 1990 р. в Америці виникла Шекспірівська асоціація, що проводила щорічні конференції у Філадельфії, мета якої — просування шекспірівських студій в Інтернеті. Так стали виникати самостійні сайти, форуми, в центрі уваги яких була постать

англійського драматурга. Таким чином поступово виникала необхідність у систематизації накопиченого матеріалу, впорядкування його в єдиному великому ресурсі.

Так, у 1990 р. започатковано проект SHAKSPER [1], який об'єднав тринадцять зацікавлених шекспірівських шанувальників, з 1992 р. його редактором став Гарді М. Кук. На думку останнього, це був перший великий ресурс, присвячений Шекспіру в Інтернеті [2]. Остаточна версія порталу, який отримав підзаголовок Global Electronic Shakespeare Conference, виникла у 2002 р., а віднині ресурс об'єднує 1200 членів із 66 країн світу. Спочатку він складався з п'ятих категорій: Стартові теми; Життя та відповідні сайти; Інформаційні сайти; Педагогічні сайти; Твори, видання та факсиміле. Потім вони були поділені на менші, тому що матеріал кожного сайта ставав необмеженим. Цей ресурс не оминув увагою появу блогів, «живих журналів», започаткованих у 1994 р. Блоги згодом ставали мейнстрімом в Інтернеті. Тому з 2002 р. шекспірівський ресурс поповнився такими блогерними сайтами: Mr. William Shakespeare and the Internet, створений Террі А. Грей [3], Textual Studies, 1500-1800 [4], I Love Shakespeare, створений Вільямом Саттоном [5] та ін. Террі Грей ще наприкінці 90-х рр. здійснила першу спробу поєднати всі інформаційні матеріали, що накопичені на сайтах США та Великої Британії, у власний сайт «М-р Вільям Шекспір та Інтернет», уперше продемонструвавши системний підхід до проблеми (<http://daphne.palomar.edu/shakespeare>). Цей ресурс у розширеному вигляді внесено в портал Г. Кука. Таким чином, блогерські сайти дозволили розширити уявлення щодо тем та проблем, якими цікавляться прихильники Шекспіра, ознайомитися з їх власним досвідом.

Американський портал SHAKSPER відрізняється відповідальністю в підборі та класифікації інформації, зорієнтований на співпрацю з академічним співтовариством усього світу, діячами театру та кіно, критиками, митцями різних напрямів, бібліотеками, шекспірівськими товариствами або асоціаціями, програмістами, юристами тощо. Небайдужі до особистості Шекспіра діячі культури самі пропонують редакторів порталу нові проекти сайтів, допомагають у розробці їх змісту та дизайну. Так, актор Рон Севердіа став засновником сайту PlayShakespeare, який містить багатий матеріал про постановки шекспірівських творів та головних виконавців.

Означений ресурс надав можливості для створення Міжнародної шекспірівської асоціації (International Shakespeare Association), а також сконцентрувати увагу на головних напрямках поширення знання щодо спадщини Шекспіра й інформації про великий «шекспірівський світ». Водночас на цьому порталі об'єдналися інформаційні сайти різних Шекспірівських товариств країн Європи, США, Південної Африки, Нової Зеландії, Австралії. Географія цих товариств свідчить про неймовірну популярність Шекспіра на планеті, необхідність ідей,

художніх образів, роздумів великого драматурга сучасному суспільству.

Різноманітна інформація постійно оновлюється, а попередня зберігається в архіві, це стосується, насамперед, наукових статей. Дослідникам такі архіви необхідні, оскільки дозволяють простежити весь спектр оцінок, нових тенденцій та точок зору на вже відомі речі, запропонувати свої власні.

Портал SHAKSPER характеризується пошуком відповідних художніх варіантів оформлення своїх сайтів. Наприклад, інтерактивний, гіпертекстуальний ресурс «Життя Шекспіра та його час в Інтернеті», створений Майклом Бестом, — це своєрідна бібліотека з книжними полицями, кожна з яких — секція, присвячена окремому етапові в житті англійського драматурга. Це подібно до книги, яка містить багато глав, що починаються зверненням до читачів, наприклад: «Саме тут ви можете прочитати й обміркувати політику Єлизаветинської Англії» тощо. Багато посилань на сторінки різних видань, адрес мережі роблять його «найкращим гіпертекстом в Інтернеті» [2]. Цьому сайту притаманний творчий підхід. Оригінально обігрується тема: був Шекспір чи не був, яка до сьогодні залишається привабливою для деяких літературознавців. На сайті пропонують листування Шекспіра із самим собою. Від імені драматурга пишуть інші люди (наприклад, Едвард де Вір, 17-й граф Оксфордський), котрі звертаються до поета.

Шекспірівський ресурс англійською мовою дійсно призначений для тих, хто добре її знає. Але кожен фахівець, котрий професійно вивчає творчість англійського художника, не може ним не скористатися. По-перше, тут зібрані всі важливі електронні адреси головних бібліотек світу, в яких Шекспір представлений дуже широко, по-друге, надається можливість доступу до оригінальних текстів творів драматурга — Shakespeare's Works; The Complete Literary Works of William Shakespeare [6] тощо, по-третє, на ньому зберігаються друковані й електронні журнали. Крім того, саме тут подана свіжа інформація про все, що пов'язане з Шекспіром у західному світі: наукові конференції, бібліографія його творів, анотації статей та монографій, огляди театральних постановок, фільмів тощо. Цей портал не ігнорує інших, меншою мірою розвинених шекспірівських сайтів англійською, французькою та німецькою мовами, надає посилання та контактує з ними.

На превеликий жаль, західні шекспірівські ресурси відокремлюються від проблеми вивчення англійського «барда» в Росії, Україні й інших країнах пострадянського простору. Відомо, що вітчизняні вчені-шекспірізнавці за різних часів здійснили достатньо значний внесок у дослідження спадщини Шекспіра, вони відзначилися оригінальністю та глибиною думок і трактувань його творів: М. Стороженко, В. Венгеров, М. Морозов, А. Анікст, Л. Пінський та ін.

Значною мірою цю «білу пляму» заповнює проект «Русский Шекспир» [7] — дослідницько-інформаційна база даних на російському сервері. До нього долучені ще два масштабних ресурси — «Современники Шекспира» [8] й електронна енциклопедія «Мир Шекспира» [9].

Проект «Русський Шекспир» створено за підтримки Російського гуманітарного наукового фонду. Його мета — комплексне вивчення шекспірівської епохи та презентацію творчості молодших і старших сучасників Шекспіра. Головними розробниками проекту й авторами багатьох публікацій стали секретар Шекспірівської комісії РАН, помічник ректора Московського гуманітарного університету М. В. Захаров, професор, фахівець з англійської літератури В. Л. Луков та ін. Проект спрямований на рецепцію Шекспіра в Росії, розкриття впливу його творчості на російську літературу та письменників, культуру, театр.

Ресурс складається з двох частин: перша — це майже всі переклади творів Шекспіра російською мовою, починаючи з 1748 р.; друга — публікації критичних праць та досліджень, як із загальних проблем творчості Шекспіра, проблеми авторства, історії шекспірознавства, так і аналізу окремих творів автора, їх театральних та кінематографічних версій.

Як відомо, саме з XVIII ст. в Росії виник інтерес до англійського драматурга, хоча перші переклади здійснювались не з оригіналу, а переважно з французьких та німецьких переробок. Вони були «вільними», мали скорочення тощо. У наступну епоху в Росії розпочинається своєрідний «бум» Шекспіра. Твори драматурга друкуються як у прозаїчних перекладах (серед яких найвідоміший, дуже близький до оригіналу, належить М. Х. Кетчеру (18 п'ес)), лікарю за освітою, так і поетичних, здійснених відомими поетами.

На відміну від уже розглянутого американського ресурсу SHAKSPER, який подає багатоаспектний суто інформаційний шекспірівський «гіпертекст», російський ресурс базується на науковому підґрунті, запроваджує принципово нову методику вивчення спадщини Шекспіра в Росії з урахуванням сучасних інформаційних технологій, «тезаурусний підхід» [10].

Ключовий момент — уведення та обґрунтування таких понять, як «культ Шекспіра», «шекспіризація», «шекспіризм». Вони набувають змістовних характеристик та термінологічної визначеності. «Культ Шекспіра» — це переважно соціологічне та соціально-психологічне поняття, що, на думку науковця, означає шанування великого драматурга, «формування суттєвої культурної константи в національних культурних тезаурусах». «Шекспіризація» — філологічний термін, який підтверджується текстами, іншими літературними фактами, широким використанням образу самого Шекспіра, його творів, персонажів, цитат, шекспірівської поетики. І, нарешті, «шекспіризм» — це «опанування шекспірівського світогляду» [11].

Автори проекту «РусскийШекспир» наполягають на науковій та технічній складових. Перша пов'язана з висвітленням процесу становлення літературної репутації Шекспіра, вивчення та використання маловідомих текстових джерел, які сприяли високим оцінкам англійського драматурга російськими поетами та критиками. Технічна проблема полягає в збиранні, зберіганні та поширенні великих обсягів текстової інформації, відкритті доступу до рідкісних та раніше невідомих видань. Усе це стає неоціненним матеріалом для викладачів, науковців, студентів.

М. В. Захаров та В. О. Луков взяли безпосередню участь у створенні в мережі Інтернет ще одного ресурсу: «Мир Шекспира: Электронная энциклопедия»[12]. Цей проект є складовою комплексного дослідження Шекспіра та його світового значення. Головна мета — розроблення, складання та друкування електронного словника, який планувався на 2010 р. Цей веб-ресурс стартував декілька років тому в інформаційному просторі, але автори проекту мають намір продовжувати його розроблення, хоча грант закінчився. Поповнення ресурсу здійснюється щорічно, розширюється обсяг цікавої та корисної довідкової та бібліографічної інформації з історії написання кожного твору, його перекладу на російську мову, розгляду проблеми світового значення Шекспіра.

Саме цей актуальний ресурс призначений висвітленню специфічного феномену «Світ Шекспіра» та місця в міжнародному шекспірознавстві російської наукової традиції у вивченні спадщини британського драматурга. Інформаційно-дослідне відповідає сучасному англійському аналогу «Encyclopædia Britannica's Guide to Shakespeare». Саме цей проект дозволяє максимально розширити шекспірівський контекст, розглянути спадщину та біографічні матеріали багатьох яскравих постатей доби Ренесансу, розкрити механізми рецепції їх творчості в західноєвропейській літературі, театрі, музиці й образотворчому мистецтві. Науковий ефект цього сайту полягає у визначенні наслідків такої рецепції для культури Росії.

Крім того, цей ресурс, якісно оформлений, інтерактивний, досить динамічно реагує на всі значні події в галузі культури, літератури, театру, що пов'язані з ім'ям Шекспіра та його сучасників: конференції, круглі дати, відкриття нових сайтів, проведення різних презентацій творів доби Ренесансу, цікавих театральних та кінопрем'єр, друкування нових видань російських і західних науковців, що приваблює кожного користувача: від школярів, студентів до академічного та творчого співтовариства.

У Шекспірівському інформаційному просторі гідне місце посів створений нещодавно «Український Шекспірівський портал» [13]. Ініціатором цього амбітного проекту була Лабораторія з Ренесансних студій під керівництвом професора Н. М. Торкут, а надалі цей портал став спільним проектом Інституту літератури ім.

Т. Г. Шевченка Національної академії наук України та Класичного приватного університету Запоріжжя. На нашу думку, основна мета авторів проекту, до яких також належать молоді дослідники спадщини англійського барда, – створити власну українську «шекспіріану», об'єднати зацікавлених вивченням творчості Шекспіра та його сучасників українських фахівців, а також надавати огляди українських постановок Шекспіра, звернення до його творів кіномитців, музикантів тощо.

Саме на цьому порталі, який репрезентує себе українською та англійською мовами, представлений журнал «RenesansniStudii», започаткований саме авторами порталу ще в 1997 р. Це надає уявлення про спектр шекспірівській тематики, що розроблюють українські фахівці, наприклад, стосовно особистості Шекспіра (Н. Торкут, Н. Висоцька), літературознавчих проблем, перекладів, лінгвістики, театрознавства. Портал надає посилання на міжнародні шекспірівські сайти, але, на жаль, не визначає тих ресурсів, які подані в цій статті й посідають важливе місце в інформаційному просторі.

Дійсно, що українське «шекспірознавство» — не достатньо розвинена галузь у вітчизняному літературознавстві, але, залучивши зацікавлених прихильників спадщини Шекспіра, особливо наукову молодь, можна спостерігати створення потужного «шекспірівського» середовища в майбутньому. Усі розвинені шекспірівські сайти інтерактивні, завдяки чому можна паралельно розглядати або читати одночасно окремі твори Шекспіра в оригіналі, порівнювати з перекладами різними мовами, переглядати їх театральні та кіноверсії, використовувати довідкові матеріали.

Слід зазначити, що на російських та українських сайтах, на відміну від західних, практично немає навчальних ресурсів, а декілька окремих спрямовані не на методику викладання, а на надання пояснювальних матеріалів до шекспірівських тем. У сучасному інформаційному просторі існує багато західних сайтів, які розраховані суто на вчителів, викладачів вищих навчальних закладів, студентів. На них можна знайти плани уроків, підбір необхідних цитат до характеристики персонажів, тести, контрольні питання, тощо. Це англійські сайти, вони базуються на оригінальних текстах творів Шекспіра, тому недоцільні для неспеціальних ВНЗ України.

Таким чином, огляд тільки окремих, але масштабних різномовних інформаційних ресурсів, присвячених Шекспірові, підтверджують ще раз світове значення драматурга. Усі ці сучасні ресурси можна розглядати як своєрідний принципово новий шекспірівський «мега-текст». Якщо, починаючи з 90-х р. минулого століття, простежується процес первинного накопичування різноманітного цікавого матеріалу, який концентрувався на невеликих сайтах, то згодом він трансформувався в значні національні проекти, розвинені портали, чітко структуровані, гіпертекстуальні, інтерактивні, лінійні та нелінійні,

що відповідають вимогам сучасного користувача: від академічного фахівця, викладача, критика, театрознавця, перекладача до звичайного шанувальника творчості англійського «барда».

Надалі матеріал, пов'язаний з життям та творчістю Шекспіра, лише збільшуватиметься, тому що англійський «бард» — письменник на «всі часи». Принципи, підходи до зберігання та репрезентації його творчості змінюватимуться відповідно до прогресу в інформаційній галузі, тому постає необхідність вивчати проблему «Шекспір та Інтернет» значно ширше в її історичному, змістовному та якісному аспектах.

Список літератури

1. SHAKSPER: The Global Electronic Shakespeare Conference [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://shaksper.net>. — Назва з екрана.
2. Cook, Hardy M. Shakespeare on the Internet [Електронний ресурс] / Н. Cook. — Режим доступу: <http://shaksper.net/about/general-information>. — Назва з екрана.
3. «Mr. William Shakespeare and the Internet» Terry, A Gray Терри [mrshakespeare.typepad](http://mrshakespeare.typepad.com/mrshakespeare). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: com/mrshakespeare. — Назва з екрана.
4. Textual Studies, 1500–1800 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: textualstudies.blogspot.com. — Назва з екрана.
5. I Love Shakespeare (William Sutton) — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: blog.iloveshakespeare.com. — Назва з екрана.
6. Shakespeare'sWorks [Електронний ресурс]. — Режим доступу: shakespeare.palomar.edu/works.htm. — Назва з екрана.
7. The Complete Literary Works of William Shakespeare [Електронний ресурс]. — Режим доступу: william-shakespeare.classic-literature.co.uk. — Назва з екрана.
8. «Русский Шекспир» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rus-shake.ru> — Загл. с екрана.
9. «Современники Шекспира» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.around-shake.ru. — Заглавие с екрана.
10. «Мир Шекспира» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.world-shake.ru — Загл. с екрана.
11. Луков Вал. А., Луков Вл. А. Теория тезаурусного подхода [Електронний ресурс] / Вал. Луков, В. Л. Луков. — Режим доступу: <http://www.zpu-journal.ru/gum/new/articles/2007/Lukovs>. — Загл. с екрана.
12. Захаров Н. В. Шекспиризм русской классической литературы: тезаурусный анализ. [Електронний ресурс]. / Н. Захаров. М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2008. — 320 с. — Режим доступу: russhake.ru/menu/news/9214.html. — Загл. с екрана.
13. «Мир Шекспира. Электронная энциклопедия» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://world-shake.ru/ru/Encyclopaedia/letter35.html>. — Загл. с екрана.
14. «Український Шекспірівський портал. Ukrainian Shakespeare Portal» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://shakespeare.zp.ua/> — Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 18.02.2014 р.